

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Hartz, Samuel Louis (Sem)

Lommen, M.M.J.J.P.

Published in:

Joden in Nederland in de twintigste eeuw: een biografisch woordenboek

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Lommen, M. (2007). Hartz, Samuel Louis (Sem). In R. Fuks-Mansveld, W. Visser, L. Poesiat, P. Manasse, W. de Lang, & S. Bloemgarten (Eds.), *Joden in Nederland in de twintigste eeuw: een biografisch woordenboek* (pp. 126-127). Utrecht: Winkler Prins.

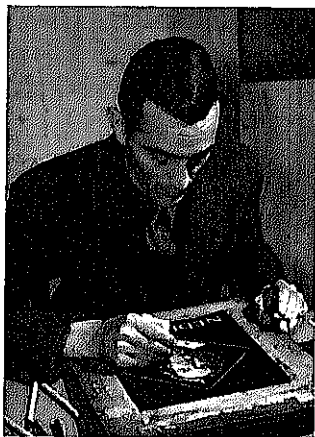
General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <http://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Hartz, Samuel Louis (Sem) graficus, grafisch ontwerper. * Leiden, 28.01.1912 ✪ Haarlem 25.10.1995. Ouders: Louis Jacob Hartz, kunstschilder, en Sara Rebecca Isaacson, pianiste. Huwelijk 1936 met Toet Juch, 2 (aangenomen) zoons.

Sem Hartz groeide op in een artistiek milieu waar kunstenaars als Joseph Mendes da Costa← en Samuel Jessurun de Mesquita← tot de huisvrienden behoorden. Hij bracht zijn jeugd grotendeels in Heemstede door. Omdat de moeder als muziekpedagoge vaak afwezig was, speelde de vader een centrale rol in het liberaal-joodse gezin, dat vijf kinderen telde. Hoewel zijn vader hem liever tandarts zag worden, mocht hij toch naar de

Amsterdamse Rijksnormaalschool voor Teekenenonderwijzers. Maar Hartz wilde graficus worden en meldde zich al snel aan bij de Rijksacademie van Beeldende Kunsten. Daar zou hij zich toeleggen op het graveren (1930-1933). Als leerling-graveur trad hij in 1936 in dienst bij Joh. Enschedé en Zonen in Haarlem. Voor deze firma zou hij vele bankbiljetten en honderden postzegels ontwerpen, waaronder de permanente koninginnezegels van Juliana. Hij raakte er bevriend met de esthetisch adviseur Jan van Krimpen, een internationaal vermaard boekverzorger en letterontwerper.

Tijdens de Duitse bezetting ontwierp hij een nieuwjaarskaart voor het jaar 1941 met de ontvoering van Europa en een gevleugelde

spreek van Willem van Oranje, hetgeen aanleiding was voor zijn ontslag. Zijn vrouw kreeg wel een kleine maandelijkse toelage van de firma. Begin 1942 werden beiden door de Sicherheitsdienst opgepakt, maar dankzij hun gemengde huwelijk kwamen ze vrij. Als onderduiker zou hij de oorlog overleven. Voor het verzet bleek hij van groot belang als meesterlijk vervalsers van onder meer persoonsbewijzen en bonnen voor de distributie van levensmiddelen. Ook zou hij twee clandestiene uitgaven illustreren. Aan het eind van de oorlog ging de veelzijdige Hartz zich bekwaamen in het schrijven, tekenen en ontwerpen van letters.

In 1949 – hij was na de oorlog weer bij Enschedé gaan werken – verscheen zijn eerste drukletter, toepasselijk 'Emergo' gedoopt. Zijn nieuwe bekwaamheid als lettertekenaar en -graveur kwam ook tot uiting in ander werk: in boekomslagen, vignetten en ex-librissen. Begin jaren vijftig begon hij aan de 'Juliana'. Deze zuinige tekstletter werd in 1958 door de Engelse zetmachinefabrikant Linotype uitgebracht en is in vele Penguinpockets toegepast. Hartz, een charmante gentleman met een bijzonder gevoel voor humor, was een uitgesproken anglofiel. De Engelse genootschappen Double Crown Club en Wynkyn de Worde benoemden hem tot erelid. Zijn laatste letterontwerp was de 'Panture' (Enschedé 1973), een serie kapitalen voor bewegwijzering. In 1977 nam hij als general artdirector afscheid van Enschedé. Als reizend ambassadeur had hij internationaal belangrijke opdrachten voor de firma binnengehaald.

Hartz stond zich voor op zijn zogenaamde luiheid, maar hij had in zijn jonge jaren vele hobby's zoals schermen, boksen, zellen en jagen. Daarnaast had hij in zijn woonhuis in Haarlem een eigen pers, de Tuinwijkpers, waarop hij enige tijd met een compagnon in kleine oplage bibliofiele uitgaven drukte. Zo verschenen er verschillende teksten van Jaap Meijer. Hartz maakte in 1995 een einde aan zijn leven. Hij werd begraven op Westerveld in Driehuis-Velsen. – ML

Bibliografie

The Elseviers and their contemporaries: an illustrated commentary. Amsterdam 1955; – *Essays, comp. by Mathieu Lommen.* Aartswoud etc. 1992.

Literatuur

Chr. de Moor, *Postzegelkunst: de vormgeving van de Nederlandse postzegel.* 's-Gravenhage 1960; Chr. de Moor [et al.], *S.L. Hartz in de grafische wereld: uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling van z'n werk in het Museum van het Boek.* 's-Gravenhage 1969; *S.L. Hartz dans le monde graphique.* Bruxelles 1969; P. Hefting, *Nederlandse Koning- en Koninginnezegels van 1852 tot en met 1981.* 's-Gravenhage 1982; M. Lommen, *Letterontwerpers: gesprekken met Dick Dooijes, Sem Hartz, Chris Brand, Bram de Does, Gerard Unger, introd. by John Dreyfus.* Haarlem 1987; *In stug verzet 1940-45: herinneringen van grafici, [red.: F. Boersma ... et al.].* Amstelveen 1994; F. Mayer, 'Sem Hartz (28 January 1912 to 25 October 1995)' in: *Quaerendo* 27 (1997); J. Middendorp, *Dutch type.* Rotterdam 2004; M. Lommen, 'Sem Hartz and the Making of Linotype Juliana' in: *Quaerendo* 36 (2006).

Archief

in UBA.

Documentaire

T. Neelissen (regie), *Het oog van Hartz.* 1992.
